

UPPSALA UNIVERSITET
Institutionen för ABM, estetik och kulturstudier
Biblioteks- och informationsvetenskap

Rännstensläsning eller etablerad konstform?

Att skapa värde hos enskilda verk bland tecknade serier och hos
mediet som helhet. Exemplet Serieteket i Stockholm

Sonja Viklund

Kandidatuppsats, 10 poäng, vt 2000
Institutionen för ABM, estetik och kulturstudier
Handledare: Katarina Ek-Nilsson   Nr 2000:78

1. Inledning

I folkbiblioteksutredningen från 1980 fastslås att bibliotekens mediautbud ska utmärkas av god kvalitet (Folkbiblioteksutredningen 1982, s.39). Detta påstående kan nog de flesta hålla med om, och det ter sig enkelt nog till en början. Men vad är egentligen god kvalitet? Eller rättare sagt, vem eller vilka bestämmer vad som är god kvalitet? Begreppet ”kvalitet” är inget objektivt värde utan skiftar med tid och omständigheter.

Ända sedan jag började på bibliotekarieutbildningen har jag varit intresserad av denna aspekt av biblioteksarbetet. Vissa insikter om hur urvalsarbetet går till har jag fått under utbildningens gång, bland annat har jag blivit medveten om hur lite tid det många gånger finns att lägga ner på att skärskåda det material man köper in. Btj:s recensioner får ofta ge utslaget. När urvalet väl är gjort och inköpen står på bibliotekens hyllor utgör böckerna, skivorna, videofilmerna eller vad det nu kan vara en samling som ska vara faktamässigt korrekt, konstnärligt högtstående och av intresse för besökarna. Men man kan också se bibliotekets bestånd som utvalt av representanter för en viss samhällsklass, med lång skolning i att värdesätta de verk som har hög status i den kulturella sfären. För att använda Bourdieus uttryck kan man säga att biblioteken förmedlar ”legitim kultur” till sina besökare.¹

Detta betraktelsesätt är extra intressant då man tittar närmare på tecknade serier på bibliotek. Tecknade serier är en konstart som under större delen av nittonhundratalet haft låg status och förknippats med skräpkultur och unga och obildade läsare. Numera finns emellertid tecknade serier på de flesta bibliotek, och sedan några år har de tecknade serierna även ett helt eget bibliotek tillägnade sig, Serieteket i Stockholm.

Jag redovisar i uppsatsen olika källor som Serietekets bibliotekarie använder sig av för att få information om de seriealbum som ges ut. Btj:s lilla urval av serierecensioner förslår inte för bibliotekets behov varför man måste använda sig av andra sätt att skaffa sig information. De olika informationskällorna i sig värderar de serier som kommer ut på marknaden och utifrån detta gör Serietekets personal ett ännu mindre kvalitetsurval. Kan man alltså säga att bibliotekets samling utgör en sorts mönstersamling av goda serier från de senaste åren?

---

¹ Uttrycket legitim kultur används av Sara Lundström i hennes examensarbete i biblioteks-och informationsvetenskap ”Till ett folks uppfostran. Biblioteket som förmedlare av legitim kultur” utgiven vid Umeå Universitet 1996. Lundström påpekar att Bourdieu använder begreppen legitim eller dominerande kultur i betydelsen finkultur. Jag ansluter mig till Lundströms val av term, alltså legitim kultur.

Förutom att se närmare på bibliotekets urvalsarbete vill jag också i min uppsats lyfta perspektivet till frågan om de tecknade seriernas status över huvud taget. Är uppkomsten av speciella seriebibliotek ett tecken på att denna lågstatuskonst håller på att få bättre anseende, och får tillträde till kulturella institutioner såsom tidningarnas kultursidor, konsthallar och museer?

2. Syfte, metod och material, tidigare forskning

Mitt syfte med uppsatsen är som framgår av inledningen egentligen flera – jag är både intresserad av hur serieurvalet ser ut på ett enskilt specialbibliotek, men vill också ge en bild av de tecknade seriernas situation på biblioteken, samt seriernas status i samhället.

Det jag ville undersöka i uppsatsen kan koncentreras till några frågor:

Vilka källor kan man använda sig av för att få kunskap om titlar i serieutgivningen som kan vara av intresse att köpa in till ett bibliotek med stort serieutbud?

Kan skapandet av ett seriebibliotek i Sverige ses som ett tecken bland andra på att seriemediet status håller på att höjas?

För att använda en term från Bourdieu, är det möjligt att de tecknade serierna håller på att skapa sig ett eget ”fält” av aktörer och institutioner, och även en egen samling av verk som betraktas som kvalitetsmässigt mer högtstående än andra och bildar en norm för högt och lågt, konstnärligt och kommersiellt?

Givetvis är så stora anspråk svåra att förverkliga, speciellt inom ramen för en tiopoängsuppsats. Trots detta har jag velat försöka genomföra mitt projekt. Min informant på Serieteket, bibliotekarien Kristiina Kolehmainen, menade att det var omöjligt att förstå varför serieutgivningen idag ser ut som den gör om man inte känner till dess historia, och jag håller med. Jag vill ge en allmän bild av situationen för de tecknade serierna eftersom jag anser att det är ett värdefullt medium som borde exponeras bättre på biblioteken än vad det gör idag, och nå ut till fler läsare och bibliotekarier. Arbetet med uppsatsen har ökat mina kunskaper om serier och givit många nya läsoplevelser. Jag redovisar både i uppsatsen och i en separat bilaga olika källor som står till förfogande för den som vill öka sina kunskaper om tecknade serier och skaffa sig en uppfattning om vilka titlar som anses mest kvalitativa och läsvärda.

Metod och material

Jag har gått tillväga på flera olika sätt för att skaffa fakta till uppsatsen. För uppgifter om Serieteket, dess verksamhet och bestånd har jag vid flera tillfällen kontaktat och intervjuat dess bibliotekarie Kristiina Kolehmainen, och också besökt Serieteket. Kristiina Kolehmainen har ställt diverse dokument angående bibliotekets lokaler, budget och huvudmän till mitt förfogande. Både mina intervjuer och med och e-post från Kolehmainen finns bevarade i min ägo. För att få aktuella uppgifter om seriernas situation i Sverige har jag dessutom via e-post intervjuat bland andra Fredrik Strömberg, som är redaktör för serietidskriften *Bild & Bubbla*, ordförande för Seriefrämjandet och serierecensent. Under arbetets gång har jag flera gånger behövt återkomma till dessa informanter med frågor vilka de tagit sig tid att svara på trots späckade scheman. När jag refererar till uttalanden av Strömberg eller Kolehmainen är dessa alltså hämtade från mina intervjusvar, om inte annat anges i uppsatsen.

Förutom intervjuer har jag använt mig av böcker, uppsatsarbeten skrivna av andra bibliotekariestuderande, tidningsartiklar och webbsidor för att få en bild av situationen för seriebibliotek och seriemediet. Texterna som jag hämtat från webbsidor finns utskrivna och bevarade i min ägo. Dessa finns redovisade under en särskild rubrik i litteraturförteckningen.

Tidigare forskning

Ett antal uppsatser skrivna de senaste åren inom ramen för utbildningarna inom biblioteks-och informationsvetenskap har ägnats åt att undersöka olika aspekter av tecknade serier på bibliotek.

Daniel Markstedts *Hci – bibliotekarierna och den nionde konstarten* är en undersökning av hur debatten runt tecknade serier sett ut i Sverige de senaste femtio åren, och hur detta kan ha påverkat folkbibliotekariernas inställning till att tillhandahålla serier i sitt bestånd.

I Johan Söderbergs uppsats *Tecknade serier och bibliotek* ägnas också folkbibliotekariers inställning till tecknade serier en hel del uppmärksamhet. Dessutom har Söderberg närmare studerat seriesatsningen Serierummet på Göteborgs stadsbibliotek.

Om folkbibliotekens urvalsarbete och värdeomdömen om serier handlar Annika Landergrens *Seriealbum för vuxna. Utgivningen på ett förlag, Bibliotekstjänsts recensioner och bibliotekens inköp.*

Samtliga dessa uppsatser har alltså i huvudsak behandlat folkbibliotek. Daniel Markstedt har även vänt sig till Serieteket med en del frågor, men eftersom det är ett så pass nytt bibliotek har det ännu inte hunnit komma med i särskilt många undersökningar och uppsatser.

Att skaffa sig kunskap om tecknade serier är inte svårt om man är intresserad av deras historia, specifika serieskapare och deras verk. Mer teoretiserande arbeten är svårare att få tag på. Jag har använt mig av Scott McClouds *Serier – den osynliga konsten* (1995) och Will Eisners *Comics and sequential art* (1985). Författarna, som även är serieskapare resonerar bland annat kring vad som gör serierna till ett unikt medium, och avhandlar berättartekniker, samverkan mellan bild och text och även en del seriehistoria.

För att få en överblick över de angloamerikanska seriernas utveckling är Roger Sabins *Comics, comix and graphic novels* från 1996 användbar. Sabin presenterar olika betydelsefulla riktningar och stilar som utvecklats under nittonhundratalet i kronologisk ordning och anknyter dem till seriemarknadens utveckling.

Nisse Larssons *Svenska serietecknare* (1992) innehåller just vad titeln utlovar: presentationer av kända svenska serieskapare som Ulf Lundkvist, Cecilia Torudd och Charlie Christensen, men också många mindre kända namn. Larsson har förmodligen lyckats täcka in de flesta svenska serieskapare som producerat något av intresse. En följd av detta blir dock ganska kortfattade och ytliga texter.

3. Teorier och viktiga begrepp

I diskussioner om kultur, smak och status ligger det nära till hands att använda sig av den franske sociologen Pierre Bourdieus begrepp och resonemang. Bourdieu och hans kollegor har i många undersökningar intresserat sig för hur klasstillhörigheten kan forma människors beteende, yrkesbana, tycke och smak. Under de många årens undersökningar och analyser har Bourdieu utvecklat begrepp för att beskriva företeelser och mekanismer i kulturen, exempelvis fält, socialt och kulturellt kapital och habitus.

Många av Bourdieus tankar och teorier har förmodligen påverkat mitt sätt att se på de fakta jag samlat till uppsatsen, eftersom Bourdieu är återkommande läsning för en humaniorastuderande vid universitet. Följaktligen kan man betrakta det som att mitt

perspektiv från början varit inspirerat av Bourdieu så till vida att jag delar hans syn på litterärt och kulturellt värde som föränderligt, ett resultat av en pågående kamp mellan olika agerande på ett litterärt/intellektuellt "fält". Bourdieus fältbegrepp är det jag mest kommer att använda mig av i uppsatsen. Med ett större uppsatsomfång hade det även varit intressant att ge större utrymme till termen "habitus", med vilket avses den sociala och kulturella bakgrund människor formas i och bär med sig genom livet. "Fält" förklaras närmare nedan.

För att öka mina kunskaper om Bourdieus teorier har jag främst använt mig av texter av den svenske Bourdieukännaren Donald Broady, som ger åskådliga framställningar av bland annat de grundläggande begreppen i skrifter som *Kulturens fält* (1998). I boken *Kultursociologiska texter* (1993) som innehåller texter av Bourdieu i urval av Donald Broady och Mikael Palme finns uppsatsen "Produktionen av tro" som behandlar temat smak och status på kulturens område. Bourdieus utgångspunkt är att högt värderade verk inte ges sin kvalitet av konstnären utan av andra institutioner och personer som skänker verket status och erkännande.

Fältbegreppet

Mycket kan sägas om Bourdieus fältteori. En kortfattad förklaring ges av Donald Broady i förordet till *Kulturens fält*: "ett fält är ett system av relationer mellan positioner besatta av människor och institutioner som strider om något för dem gemensamt"(s. 11). Mer åskådligt blir det om man som exempel beskriver det litterära fältet. Där finns institutioner såsom förlag, stiftelser, universitet och bibliotek. Både dagstidningar och specialpress skriver om litteraturteori, bokutgivningen och enskilda författare. Böcker antas för utgivning, priser delas ut, vissa böcker får ett gott mottagande hos kritiker, andra (eller samma) böcker säljer bra. Vissa böcker uppnår goda försäljningssiffror omedelbart, andra först efter ett par decennier. Förlagsmänniskor, författare, journalister, universitetslärare och bibliotekarier agerar på fältet och avger genom sina urval eller skrivelser ett sorts omdöme om böcker och författarskap. Det är genom dessa rörelser som vissa verk upphöjs och andra förkastas. Ett verks status förändras över tid, med tiden kan det förlora eller uppnå anseende. Fältet är aldrig statiskt, utan det pågår en ständig kamp mellan de olika aktörerna. Ett annat uttryck Bourdieu använt för fält är också "kampfält"(Broady s. 11).

Vilka olika fält finns? Donald Broady diskuterar vilka kriterier som ska krävas för att ett fält ska kunnas kallat för autonomt (s.19f). Detta kan vara av intresse för min uppsats då det

gäller att fastställa existensen av ett eventuellt seriernas fält. Broady menar bland annat att fältet ska ha en grundstruktur som är definierad av de motsättningar jag beskrivit ovan, och sina inträdeskrav, insatser i spelet och sina egna vinster, dvs möjligheten att bli erkänd som konstnär/skapare inom fältet. Dessutom ska fältet ha egna institutioner som har makt att tilldela vissa verk värde, ”konsekra” (förheliga) dem och framhålla dem framför andra. Dessutom är det viktigt att man inom fältet inte ser kommersiell framgång som ett mått på kvalitet.

Dock menar Broady att det är nästan omöjligt att finna något helt autonomt fält, och kanske inte heller särskilt intressant. Det kan räcka att ”genomskåda” vissa av fältets mekanismer med hjälp av Bourdieu för att kunna göra intressanta iakttagelser. För att komplicera det hela kan också sägas att det är möjligt att laborera med uttryck som subfält och delfält.

Det litterära fältet skulle kunna ses som ett delfält till ett större kulturellt fält. Sara Lundström diskuterar i sin Bourdieuinspirerade uppsats som jag använder mig av i kapitel 8 om det är möjligt att se biblioteksvärlden som ett eget delfält till det litterära fältet.

Vad som kan fastslås är att flera olika fält kan existera sida vid sida och även delvis kan gå in i varandra. En person kan mycket väl agera på två olika fält, i olika roller.

Kanonbegreppet, serier och seriebibliotek

Kapitel nr 7 i uppsatsen är betitlat ”Finns en kanon för serier?”. Med kanon avser jag här den kärna av skönlitterära texter ur litteraturvetenskapen som tillmätts särskilt värde och blivit så kallade klassiker. Kanonbegreppet har blivit mycket omdiskuterat, vilket Anna Williams beskriver i ett kapitel av boken *Stjärnor utan stjärnbilder. Kvinnor och kanon i litteraturhistoriska översiktsverk under 1900-talet* (1997).

I uppsatsen förekommer begreppen serier, tecknade serier, seriemediet, serievärlden, seriemarknaden och slutligen seriefältet. En definition av tecknade serier finns i kapitel 3. Förekomsten av ett ”seriefält” diskuteras i kapitel 9. Ett ”seriefält” skulle kunna sägas vara en utveckling av ”serievärlden” - med vilket jag avser serieskapare, förläggare, skribenter, recensenter, bibliotekarier och engagerade läsare, dvs de människor som har ett privat eller yrkesmässigt intresse av serier.

Vad är ett seriebibliotek? Den frågan har visat sig svårare att besvara än jag förstod i början av uppsatsarbetet. Beroende på hur man definierar ”seriebibliotek” varierar också

antalet bibliotek som kan räknas in i en redovisning över förekomsten av sådana institutioner. Universitetsbibliotek och andra forskningsbibliotek har tack vare sitt ansvar att bevara material ofta stora seriesamlingar, som dock är avsedda främst för forskning. Serieteket i Stockholm vill både vara ett folkbibliotek med stor utlåning av sitt material, men också ett specialbibliotek möjligheter till forskning. Det finns också en rad museer i Europa som tillägnas serier, till dessa hör ofta mer eller mindre omfattningsrika seriesamlingar som kan läsas på plats eller lånas ut. Är det bara specialbibliotek som exempelvis Serieteket, dess förebild Kulörta Biblioteket i Köpenhamn och andra som ska benämnas seriebibliotek, eller ska man räkna in forskningsbibliotek och museer? Dessa komplikationer gör det nästan omöjligt för mig att med gott samvete summera antalet "seriebibliotek" i Europa. Skulle jag våga mig på en gissning om antalet specialbibliotek samt museer med biblioteksfunktion kanske det rör sig om 15-20 stycken.

Man får alltså vara medveten om att "seriebibliotek" är ett något oklart begrepp samt att det är svårt att få en samlad bild av hur många sådana det finns. Kanske kommer den fortsatta utvecklingen inom området att medföra att dessa frågetecken så småningom rätas ut.

4. Vad är serier? En kortfattad historik

Att ge någon rättvisande bild av seriemediet och dess historia är givetvis omöjligt i detta format. För den som är intresserad att ta reda på mer finns åtskilligt att läsa i exempelvis de böcker och uppsatser jag refererar till i detta kapitel. Men även en kort bakgrund gör det lättare att förstå dagens situation.

Finns det någon definition av vad som utmärker en tecknad serie? Enligt Scott McCloud, författare till boken *Serier, den osynliga konsten*, är serier "sidoställda, föreställande och andra bilder i avsiktlig sekvens" (s. 9). Serieskaparen Will Eisner definierar också serier som "sequential art", sekvenskonst, i sin bok med samma titel (Eisner 1985).

Om man accepterar denna definition av serier som "bilder i avsiktlig sekvens" är det möjligt att betrakta allt från egyptiska hieroglyfer och gamla japanska träsnitt till Bayeuxtapeten som serier, vilket författarna till vissa av de böcker jag läst också gör. I enlighet med detta verkar alltså serierna ligga nära bildkonsten. Men det är också möjligt att betrakta serier som en litterär genre. De flesta som sysslat med frågan verkar dock ansluta sig till tanken att serier varken är konst eller litteratur utan ett helt eget medium. Detta medium

med sina speciella berättarkonventioner är också nära förbundet med möjligheten att billigt och snabbt kunna trycka och distribuera dagstidningar och veckotidningar.

Det årtal som oftast brukar benämnas som seriernas födelseår är 1896. Då började gatpojken "the yellow kid" regelbundet dyka upp *The New York Journal*. Från början var seriestrippar i dagstidningar den huvudsakliga publikationsformen, men efter andra världskriget började serierna ges ut i egna tidningar, vilket möjliggjorde längre sammanhängande historier. Läsarna och köparna av serietidningar var givetvis barn och ungdomar. Föga förvånande fick serierna rollen av ungdomens förförare i en intensiv debatt om seriernas destruktiva inflytande på sina läsare och på folkbildningen som pågick i USA under femtioalet och även fick förgreningar till Europa och Sverige. Denna debatt behandlas ingående i Daniel Markstedts 20-p uppsats. Den bok som fick störst genomslag i USA var Frederic Werthams *Seduction of the innocent* – en talande titel, vars budskap gick ut på att serierna befordrade analfabetism, omoral och i värsta fall kriminalitet hos sina läsare (Markstedt 1999 s. 21). Försök gjordes på både skolor och bibliotek i USA att försöka vänja ungdomarna av med det skadliga serieläsandet och i stället ta del av "riktig" litteratur.

Werthams motsvarighet i Sverige hette Nils Bejerot, vars bok *Barn, serier, samhälle* kom 1954. Serierna förmedlade en förvrängd verklighetsbild och fascistiska ideal enligt Bejerot. Paralleller kan dras till senare års debatter om videovåld och Internetanvändning hos ungdomar. När vi ser tillbaka på femtioalets moralpanik runt serier kan den te sig svårbegriplig, men syftet var förmodligen i grunden gott. Problemet var att man i stort sett drog alla serier över en kam och inte heller tillmätte läsarna någon egen förmåga att förhålla sig till det de läste. Långsamt dog debatten om seriernas skadlighet ut, men följderna av den är märkbara ännu idag, anser bland annat serieförläggaren Horst Schröder i ett efterord till McClouds bok (McCloud 1995 s. 217ff). Seriemediet som helhet har alltid blivit bedömt efter sina sämsta representanter och sällan eller aldrig blivit föremål för någon seriös kritik eller analys. Seriernas status har förblivit låg och kortsiktiga utgivningsstrategier från de stora serieförlagen har bidragit till att sänka kvalitén på det som publicerats, menar Schröder.

Även om Schröder har rätt vad gäller seriemarknaden som helhet finns givetvis mängder av exempel på kvalitativa och nyskapande serier som vunnit erkännande bland kritiker och läsare som inte hör till den vanliga seriepubliken.

En ny inriktning för serierna

Under det sena sextiotalet började billigt producerade serietidningar i USA, utgivna exempelvis av universitetsstudenter, föra in nya ämnen och formexperiment i rutorna. Man tvekade inte att avhandla droger, sex och politik (Sabin 1996, s. 93). Den serieskapare som betydde mest för att förnya seriemediet under denna tid, och som nämns som inspirationskälla av mängder av efterföljare också i Sverige hette Robert Crumb. Hans detaljrika teckningar bröt mot det välputsade superhjärteidealet och berättelserna väjer inte för de mest provocerande ämnen.

Crumb och andra serieskapare i samma anda vände sig alltså till universitetsstudenter och andra intellektuella. Serierna var en del av en undergroundscen på samma sätt som konst, litteratur och film kunde vara det. Så småningom började också en del kvinnor ta plats och föra in sitt perspektiv på tillvaron (Sabin s.105). Också i Europa inspirerades man av de nya idéerna och en ny våg av vuxenserier uppstod, som i sin tur inspirerade amerikanska serieskapare i en lyckosam korsbefruktning (McCloud, s. 220).

I och med undergroundseriernas, eller *comix* som de även kallas, uppdykande på arenan kan man urskilja en början till uppdelning i ett seriernas ”finrum” som är mer vuxenorienterat, och en mer kommersiell utgivning som siktar på den större gruppen – barn och ungdomar. De stora serievolymerna säljs ju fortfarande av serier som inte uppmärksammas på några kultursidor och knappast kommer att köpas in av något seriebibliotek, annat än i enstaka samlingsvolymmer.

Sextio- och sjuttio-talet innebar dock för seriernas del inte bara ett tillskott av nya talanger och nya ämnen, utan också en kraftig försäljningsnedgång för serieindustrin, en utveckling som hållit i sig (Sabin s. 131). Tv och andra medier har tagit utrymme inte bara från böckerna utan också från serieläsandet. I och med att tv, video och dataspel har övertagit det stora antalet ungas intresse har också intresset att debattera serier svalnat. Roger Sabin beskriver hur serievärlden förändrades under åttiotalet i USA och England (Sabin s. 157). Visserligen såldes färre volymer, men marknaden blev mer specialiserad. Serierna tog steget ut från snabbköp och kiosker, särskilda serieaffärer började uppstå och snart fanns en eller flera i varje större stad. Postorderförsäljningen ökade och förlag och distributörer började ge ut välfyllda kataloger. En liknande utveckling ägde också rum i Sverige. Specialiseringen har

visserligen inneburit en säkrad marknad för serieförlagen, men är negativ för mediet självt, menar Horst Schröder (McCloud s. 219). Utbudet domineras av stereotypa superhjältoserier som bara vänder sig till en viss typ av läsare. Andra typer av serier får svårare att nå utanför den trånga kretsen. Schröder kallar denna utveckling för en ”ghettofiering”. Vänder man inte på denna utveckling och finner nya läsare av kvalitetsserier ser framtiden mörk ut för seriernas överlevnad.

Jan Gradvall skriver i en artikel i *Dagens Nyheter* den 3 maj 2000 att tecknade serier inte längre kan sägas tillhöra barnkulturen utan enbart har en framtid som smal vuxenkultur. Detta behöver dock inte enbart vara en nackdel eftersom en äldre läsekrets möjliggör en utveckling av berättarstil och ämnen.

I detta sammanhang är det värt att ta i beaktande att seriers status och innehåll skiljer sig stort mellan olika länder och världsdelar. Tyngdpunkten i den framställning jag gjort ligger främst på den engelskspråkiga världen, eftersom det är lättast för mig att ta del av material därifrån. Frankrike, Belgien, Italien och Japan är länder med en mycket rik seriekultur som givit utrymme för fler genrer än exempelvis i USA. De japanska mangaserierna har sin publik bland bägge könen och i alla åldersgrupper.² Allmänt sett kan man säga att det förhåller sig med serier som med skönlitteratur – skriver man på ett språk som talas av många människor är det lättare att nå en publik och kunna försörja sig på det man gör. I Frankrike säljs exempelvis varje år mellan 20 – 30 miljoner seriealbum, vilket gör att även en smalare serieskapare har möjlighet att komma upp i anständiga försäljningssiffror (Ribe 1996, s. 23f).

Seriernas vanskliga status

Fokuseringen på serier i den allmänna debatten har som tidigare nämnts i huvudsak funnits då det gällt att fördöma eller försvara utifrån moralisk synvinkel. Det största materialet om serier då man söker i Libris eller andra databaser daterar sig till perioden femtio- till sjuttioal. Under åttiotalets senare hälft kom dock ett nytt intresse för serier i medierna, denna gång inte byggt på moraliserande. De nya vuxenserierna hade börjat slå igenom på allvar bland kritiker och läsare. De mest framgångsrika albumen från denna period var Frank Millers *Batman – The Dark Knight Returns* och Alan Moores *Watchmen*, två välgjorda och berättartekniskt

---

² Manga är beteckningen på den japanska tecknade seriekulturen. Den japanska tecknade filmen kallas anime. Mangaserierna kan innehålla allt från rymdäventyr till vardagsliv i det nutida Japan, men de verk som kommit övriga världen till del ägnas mest åt science fiction och spänning.

komplikerade verk. Dessa album var också bland de första att lanseras under beteckningen *graphic novel*, det vill säga en längre, komplex berättelse i serieform främst riktad till en vuxenpublik. Sabin förhåller sig något kritisk till fenomenet.

It meant that publishers could sell adult comics to a wider public by giving them another name: specifically, by associating them with novels, and disassociating them from comics. They hoped that, even though the actual stories were about superheroes, people would buy them on the grounds that they represented a 'new wave' in literature. (Sabin s. 165)

Denna utveckling kan jämföras med vad Horst Schröder menar är nödvändigt för att bredda marknaden och höja statusen för serier – att föra ut dem till nya läsargrupper. Vad jag förstår bottnar Sabins skepsis i att man verkade vilja tvätta bort ”seriestämpeln” och i stället kalla *graphic novels* för litteratur. Fortfarande är serier ett allt för negativt laddat begrepp.

Michael Dean skriver i en krönika på *The Comics Journals* webbsida att detta är ett hinder som återkommer gång på gång då man funderar över seriernas låga status. ”...comics can only get noticed when they're not comics, and afterward they're more unnoticed than ever.” (http://www.tcj.com/3_online/e_dean_012600.html)

Det är vanligt att seriefigurer blir huvudfigurer i framgångsrika Hollywoodfilmer, men detta ger inte någon automatisk motsvarighet i ett växande serieintresse. Även Deans lösning på problemet är att bredda serieutgivningen för att locka fler typer av läsare.

Svenska serier och serietecknare

Den svenska serietraditionen kan i likhet med den anglosaxiska sägas ta sin början för ungefär hundra år sedan, med skämttidningar riktade till män (exempelvis *Strix*) som sitt främsta forum (Larsson 1992, s. 23). Oskar Andersson, OA, brukar kallas för den svenska seriens pionjär. Då skämttidningarnas popularitet dalade blev veckotidningarna seriernas hemvist. Där publicerades exempelvis buskisserier som *Kronblom* och *Kaspersson*.

Under sent sjuttioal och tidigt åttiotal grundades tidningen *Galago*, som blivit de nya svenska seriernas hemvist. Under åttiotalet gav också den tidigare nämnde Horst Schröder ut vuxenserietidningarna *Epix* och *Pox*, som introducerade tidigare okända europeiska serieskapare till den svenska publiken. Schröders förlag Medusa publicerade många svenska

och utländska serier som med största sannolikhet inte annars skulle ha kommit de svenska serieläsarna till del.

De svenska serierna var framgångsrika under åttiotalet, serieskapare som Joakim Pirinen, Max Andersson och Gunnar Lundkvist vann både kritiker och publik. Det verkar dock vara en allmän uppfattning hos de serieintresserade att intresset för serier minskat under nittioalet. Förlagen har också kraftigt skurit ner sin serieutgivning (Markstedt 1999 s. 2).

5. Tecknade serier på svenska folkbibliotek

Seriernas förekomst på biblioteken i Sverige har alltid varit avhängigt Bibliotekstjänsts recensioner. Eftersom få bibliotekarier har haft någon större seriekännedom har Btj:s recensenter fått stor betydelse. Det dröjde fram till 1970 innan biblioteken i någon större omfattning började köpa in serier, detta beroende på att Btj tidigare inte tagit med några seriealbum i sina kataloger (Markstedt s. 46). Från och med detta år togs emellertid det mesta av förlagens utgivning med i katalogerna.

Både Daniel Markstedt och Johan Söderberg är i sina uppsatser starkt kritiska till hur bibliotekarierna förhåller sig till seriemediet. Båda refererar till en artikel av Ulla Forsén från 1982, ”Seriehjältarnas intåg på biblioteken” i boken *Seriernas vara eller icke vara*, där Forsén delar in bibliotekariernas inställning till serier i fyra kategorier: positiva till allt, negativa, kvalitetsinriktade eller helt enkelt slappa och ointresserade. Markstedt går hårt åt Forsén, vars lösning på problemet med serieurval onekligen är nedslående – biblioteken bör helt enkelt sluta köpa in serier! (Markstedt s. 47) Forséns artikel blev emellertid inte bönhörd, biblioteken har fortsatt att köpa serier och exempelvis i Göteborg har man med avdelningen Serierummet gjort en stor satsning för att exponera sina serier på ett bra sätt.

Flertalet bibliotek låter dock sina serier föra en ganska tillbakadragen tillvaro, med ett slumpartat urval och oklar uppdelning mellan barn-och vuxenserier, menar både Markstedt och Söderberg. De anser att det måste till bättre kunskaper om serier bland bibliotekarierna för att kunna förbättra situationen. Detta är viktigt bland annat med tanke på att serier är ett säkert kort i fråga om utlåning. Söderberg konstaterar att Serierummet i Göteborg har en mycket hög utlåning av exempelvis engelskspråkiga serier (Söderberg 1998, s. 28).

Statligt litteraturstöd infördes för tecknade serier 1975. Daniel Markstedt undersöker i sin uppsats huruvida det faktum att en serie tilldelats statligt litteraturstöd innebär en högre

inköpssiffra från biblioteken. Så är fallet, konstaterar Markstedt. I gemen var dock intresset lågt för serier, inköpen hade också minskat under perioden 1996-98 (Markstedt s. 81).

I artikeln ”Har tecknade serier någon framtid?” i *Bild och Bubbla* 1995 menar serieförläggaren Rolf Lindby att bibliotekens inköp av serier till stor del är beroende av positiva recensioner hos Btj, eller att upphovsmannen är känd och omskriven i dagspress (”Har tecknade serier någon framtid?” 1995, s. 27). Han anser att folkbiblioteken i Danmark är betydligt mer alerta då det gäller tecknade serier, och att förlagen på ett annat sätt kan våga ge ut smalare serier i förvisningen om att biblioteken är trogna köpare.

6. En presentation av Serieteket

Hösten 1996 startade Serieteket sin verksamhet på Kocksgatan på Söder i Stockholm. Några bibliotekarier hade besökt det Kulörta Biblioteket i Köpenhamn som invigdes 1993 och blivit inspirerade. Stockholms kulturnämnd bestämde sig för att starta ett seriebibliotek i Stockholm, med finansieringshjälp från ett par stadsdelsnämnder och arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlingens medverkan berodde på att man i början hade ett antal arbetslösa ungdomar som biblioteksassistenter.

Hösten 1999 flyttade Serieteket till nya lokaler i Kulturhuset. Där finns också biblioteket Läsesalongen, som riktar sig huvudsakligen till yngre läsare och har ett stort utbud av ny litteratur och konstböcker. Både Läsesalongen och Serieteket är verksamheter som drivs i Kulturhusets regi och är fristående från Stockholms stadsbibliotek sedan flytten från Kocksgatan.

Serieteket har hela tiden haft en bibliotekarietjänst och en assistenttjänst på heltid. Bibliotekarie är Kristiina Kolehmainen, som också var projektledare för Serieteket innan verksamheten blivit permanent. Kristiina Kolehmainen sköter också bibliotekets inköp av serier, planerar utställningar och har kontakter med andra seriebibliotek och serieintresserade.

Biblioteket har för det mesta något pågående tema eller någon utställning för att presentera speciella serieskapare eller en viss del av seriernas historia. Serieteket samarbetar också med andra seriebibliotek, både i Norden och Europa för att utbyta kunskaper och driva gemensamma projekt.

Serieteket är både ett referensbibliotek för forskare och ett vanligt folkbibliotek som lånar ut i huvudsak seriealbum. Serietidningar köps endast in som undantag. Man har fått

donationer av seriesamlingar exempelvis från Stockholms UB och Uppsala Stadsbibliotek. Vissa serieförlag skänker också enstaka friexemplar av sin utgivning till biblioteket.

När man besöker Serieteket brukar det oftast se ganska glest ut på hyllorna, detta beror på att 70 % av beståndet ständigt är utlånat enligt Kristiina Kolehmainen. Förmodligen har flytten till Kulturhuset inneburit en ökning av besökare och utlån på ett redan populärt bibliotek.

På biblioteket finns serievalbum för utlåning, visst äldre material för forskning, fackböcker om serier och serieskapare, man prenumererar dessutom på ett flertal olika serietidskrifter.

Kristiina Kolehmainen berättar att hon först var osäker på vilken inriktning biblioteket skulle ha i sitt bestånd, men bestämde sig sedan för att det viktigaste för Serieteket är att visa på den alternativa utgivningen av serier. Endast 20 % av beståndet menar Kolehmainen kan betecknas som "mainstream".

7. Vilka informationskällor använder sig Serieteket av för sina inköp?

Bland det första Kristiina Kolehmainen berättade om sitt arbete med serieinköpen var att biblioteket inte använder sig av Bibliotekstjänsts kataloger. Pengarna som det skulle ha kostat kan användas till bättre saker eftersom serieutbudet där är för litet och inte tillräckligt aktuellt. I stället använder Kolehmainen sig av tidskrifter, dagspress, förlag och kontakter för att få information om vilka serier som kommer ut och vad som kan vara värt att köpa.

Om sin egen bakgrund vad gäller serier och bibliotek berättade Kristiina Kolehmainen att hon alltid varit intresserad av film, teater och tecknade serier, och läst serier i stort sett hela sitt liv. Det har alltid varit alternativutgivningen som intresserat henne och inte serietidningar eller strippar i dagspress. Under de ungefär femton år hon arbetat som bibliotekarie har hon alltid haft siktet inställt på att bli ungdomsbibliotekarie, alltså inte barnbibliotekarie. Serieteket är kanske det närmaste man kan komma den drömmen, menar hon. Under årens lopp har hon skaffat sig en mängd kontakter inom serievärlden, och haft uppdrag som att sitta i juryn för serietävlingar, lett seriekurser och ordnat utställningar. Hon är också projektledare för föreningen NordiComics, ett seriesamfund som vill sprida nordiska serieskapares verk och skapa goda kontakter mellan serieskapare, sällskap och bibliotek i Norden. Föreningen har bland annat utgivit en antologi med 36 nordiska serieskapare i engelsk översättning, *Gare du*

Nord (1997). Det är tydligt att Serietekets utbud och verksamhet skulle se annorlunda ut om det leddes av någon annan än Kristiina Kolehmainen. Hennes tvåspråkighet, kunskaper om finska och nordiska serier, och intresse för alternativutgivning har påverkat biblioteket från dess första början.

Att arbeta som seriebibliotekarie är en ganska ny företeelse, och den enda egentliga handbok som finns i ämnet är Randall Scotts *Comics librarianship* (1990). Den riktar sig främst till universitetsbibliotek som vill bygga upp en seriesamling, och även skaffa äldre material i forskningssyfte. Här finns en hel del tips, en kortfattad beskrivning av seriernas historia och resonemang kring katalogisering av serier. Den svåraste uppgiften en bibliotekarie som arbetar med serier har menar Scott är referensarbetet, eftersom det är omöjligt att vara expert på alla områden. Då är det enklare att dölja sin eventuella okunskap i inköpsarbetet. ”Actually, looking at it cynically, selecting and organizing can be done indifferently well and the public need never find out, because those processes are invisible to the user and any deficiencies can be blamed on budget problems.”(Scott 1990 s. 103) Oavsett om man delar Scotts uppfattning finns många sätt att hålla sig à jour med vilka serier som ges ut och vad som kan vara intressant att foga till sitt bestånd.

Fackpress

Serieteket prenumererar på 14 olika tidskrifter om serier, exempelvis *Bild och Bubbla*, amerikanska *The Comics Journal*, schweiziska *Strapazin*, danska *Strip* och finska *Sarjainfo*. För att kunna läsa alla krävs kunskaper i de nordiska språken, tyska, franska, engelska och italienska. Här finns recensioner av nya album, listor över vad som kommer att ges ut den närmaste framtiden, reportage, debattartiklar och presentationer av äldre serier och serieskapare. Seriepressen är det enklaste sättet att skaffa sig aktuell och tillförlitlig kunskap om serier enligt Kristiina Kolehmainen. Flera av tidningarna har också hemsidor där man kan få ytterligare information. Där finns det också möjlighet att läsa artiklar, debattinlägg och ledare från tidigare nummer. Den tryckta fackpressen har inte ökat i antal under senare år, en och annan tidning har även lagts ner (Ribe 1996. s. 23). Däremot har givetvis materialet på Internet ökat, i form av nättidningar och nyhetsgrupper.

Recensioner av seriealbum förekommer också i de vanliga dagstidningarna, men Kolehmainen anser att tidningarna i våra nordiska grannländer är bättre på att uppmärksamma vad som kommer ut. Den enda svenska dagstidning som regelbundet har någon seriebevakning är den för tillfället nedläggningshotade *Arbetet*, där Fredrik Strömberg

medverkar varje vecka. Sporadiska artiklar i svensk dagspress av andra serieskribenter förekommer enligt Strömberg främst i *Göteborgsposten*, *Norra Skånes Tidningar* och *Dagens Nyheter*.

Förlag och serieaffärer

Sina serier köper Serieteket in direkt från förlagen, en del får man också gratis. De serieaffärer man använder sig av är främst Kukunor i Tammerfors och Staffars Serier i Stockholm. Serieaffärernas nätsidor (www.kukunor.sci.fi, www.staffars.se) innehåller bland annat veckovis uppdaterade nyhetslistor och sammanställningar över vad som för tillfället säljer bäst. Det finns möjlighet att anmäla sig som prenumerant på nyhetslistorna. Staffars sida innehåller också länkar till olika nyhetsgrupper som diskuterar serier, vilket kan vara ett bra sätt att skaffa sig information.

Kontakter, listor

Det finns en mängd diskussionsgrupper och mailinglistor på nätet att ansluta sig till om man är intresserad av att diskutera serier och öka sina kunskaper. Här finns de riktigt hängivna och kunniga läsarna, samlarna och skribenterna. Svenska Seriefrämjandet har en egen mailinglista. Adressen till den och listor finns i bilagan till uppsatsen. Diskussionsgrupper är dock tidskrävande, det vet alla som provat. Kristiina Kolehmainen använder sig därför sällan av dessa sidor utan förlitar sig mest på tips som skickas direkt till henne från kontakter som hon skaffat sig tidigare genom sitt arbete och serieintresse.

Festivalen i Angoulême

I den staden Angoulême, belägen i västra Frankrike i närheten av Bourdeaux, finns Centre National de la Bande Dessinée et de l'Image, förkortat CNBDI. Bande dessinée är den franska beteckningen på tecknade serier, och CNBDI är ett franskt jätteprojekt i sedvanlig stil – ett

kombinerat museum, bibliotek och utbildningscentrum, tillägnat tecknade serier, digitalt bildskapande och multimediaproduktion.³

CNBDI invigdes 1990 och har en årlig budget på ungefär trettio miljoner francs. Seriebiblioteket innehåller ungefär 5000 titlar och har tre anställda, och är alltså inte särskilt mycket större än det svenska Serieteket. Från CNBDI förvaltas också det internationella samarbetsforumet för seriebibliotek, där Kristiina Kolehmainen är den nordiska representanten.

Varje vår hålls i Angoulême en stor festival, le Festival International de la Bande Dessinée, där en stor del av den europeiska serievärlden samlas till vad man skulle kunna likna vid en seriernas Cannesfestival. Priser i olika kategorier delas ut, det ordnas utställningar och temafester och förläggare, serieskapare och översättare knyter kontakter med varandra. Hit reser Kristiina Kolehmainen varje år för att få inspiration.

8. Finns en kanon för tecknade serier?

Den fråga jag utgick från när jag började fundera på att skriva en uppsats om tecknade serier på bibliotek gällde huruvida det finns några verk som man inte kan, eller åtminstone inte bör, förbise när man vill skapa ett kvalitativt seriebestånd. Den genomsnittlige folkbiblioteksbesökaren skulle förmodligen bli förvånad om det visade sig att det lokala folkbiblioteket inte hade en endaste bok av vare sig August Strindberg, Kerstin Ekman eller Jane Austen. Den serieintresserade låntagaren kan dock räkna med att konstatera att det finns åtskilliga motsvarande luckor i seriebeståndet på de flesta svenska bibliotek. Serieteket med sina resurser i fråga om medel och kunskap är det enda biblioteket i landet som har möjlighet att erbjuda ett någorlunda komplett sortiment.

Min ursprungliga tanke, att försöka komma fram till hur en sådan ”essentiell” seriesamling skulle se ut, visade sig bli svår att genomföra. Däremot finns åtskilliga försök att sammanställa listor innehållande de i någon mening bästa tecknade serierna. I detta kapitel har jag tittat närmare på en del av dem. I stället för att använda uttrycket essentiella serier vill jag använda begreppet kanon. I sin ursprungliga betydelse är kanon de sanktionerade texterna i bibeln, men det har kommit att användas av litteraturforskare för att beteckna de mest centrala verken i litteraturhistorien (Williams 1997 s. 38).

---

³ Allmän information och historik finns att hämta på centrets websida, <http://www.cnbd.fr>

Den litteratur som utgör den obligatoriska läsningen vid universitetens litteraturvetenskapliga institutioner är ett bra exempel på hur kanon kan se ut. Ernest Lo diskuterar den litterära kanon och kritiken som riktats mot den på webbsida betitlad ”The literary canon. A teachers guide to the classics” (<http://educ.queensu.ca/~qbell/update/tint/postmodernism/canon1.html>). Enligt Lo brukar ett ”kanoniserat” verk kännetecknas av att det blir omskrivet av många kritiker, verket ingår i litteraturundervisningen på skolor och universitet och andra författare alluderar till verket i sina egna alster.

Vilka verk som är litteraturens viktigaste är givetvis avhängigt vem som gör indelningen. Många har kritiserat denna ”objektivt utvalda” samling verk för att främst bestå av västerländsk litteratur skriven av män från de högre samhällsklasserna, vilket kan ses som ett resultat av vilka som traditionellt varit litteraturkritiker och universitetslärare. På senare år när fler kvinnor uppnått maktpositioner inom det litterära fältet är det en naturlig följd att fler kvinnliga författare uppvärderas. Att öppna den litterära kanon för fler verk av kvinnor, icke-europeer och andra marginaliserade grupper är ett möjligt sätt att bemöta den befogade kritiken mot kanons sammansättning. Ett annat möjlig väg enligt Ernest Lo är att skapa en hel samling olika kanon för olika etniska grupper, kvinnor, homosexuella eller populärlitteratur. Här skulle det alltså vara möjligt att passa in en kanon för tecknade serier.

Oavsett om en sådan skulle ges en offentligt sanktionerad stämpel eller ej så är skapandet av konstnärligt värde en ständigt pågående process också när det gäller serier. Kritiker, serieskribenter, läsare och andra samverkar då det avgörs om en serie ska bli en försäljningsframgång, kritikerframgång eller eventuellt bådadera, och kanske så småningom ska ges klassikerstatus. Eric Evans menar i en artikel på *The Comics Journals* webbsida att utan ett antal tongivande och teoretiskt avancerade kritiker är serierna som helhet dömda att förbli en konstform med relativt låg status. Kritikerna har makt att skapa ett medvetande om ”rörelser” som expressionism eller kubism inom konsten, och få oss att förstå och uppskatta Picasso eller Joyce. De kritiska verk som hittills behandlat serier i den anglosaxiska världen menar Evans är huvudsakligen encyklopediskt uppbyggda: enkla presentationer av verk och författare utan några övergripande resonemang eller analyser.

Efter att ha studerat den litteratur som finns utgiven i ämnet i Sverige kan jag konstatera att läget är ungefär det samma här i landet. Enligt Fredrik Strömberg, som skrivit mycket om serier i dagspress och regelbundet publicerar sig i *Arbetet*, vill man från tidningsredaktionernas sida att man ska behandla serier på en ganska grundläggande nivå för att även icke initierade läsare ska kunna hänga med. Detta befrämjar givetvis inte någon djupare analys. Att det finns så många böcker som i all enkelhet presenterar serier och

serieskapare beror förmodligen på samma sak. Man kan dock tänka sig att andelen teoretiserande verk om serier kommer att öka och följa i spåren efter Scott McClouds *Serier – den osynliga konsten* från 1993.

Seriesammanställningar för bibliotekarier

För den som är intresserad av att snabbt skaffa sig en överblick över vilka serier som kan vara viktiga att ha i en bra seriesamling finns några hjälpmedel att ta till. Fredrik Strömbergs bok *100 outhärliga seriealbum* (1999) innehåller precis detta: i bokstavsordning från *Adeles extraordinära äventyr* till *Ärligt talat* kortfattade presentationer av läsvärda serier. Många av serierna är svenska. En presentation av olika böcker och tidningar som kan ingå i ett referensbibliotek om serier finns också med.

En annan bok där titeln säger det mesta om innehållet är *Graphic account: The selection and promotion of graphic novels in libraries for young people* (red Keith Barker, 1993). *Graphic novels* är en ny konstform, som fortfarande inte fått sin Shakespeare eller George Eliot, men vi kan vara säkra på att de kommer, skriver Philip Pullman i sitt bidrag till boken (Pullman 1993 s. 18).

Graphic account listar 112 *graphic novels* uppdelade i olika genrer, och här är den amerikanska dominansen tydlig. Den svenska eller europeiska läsaren söker i stort sett förgäves efter några icke-anglosaxiska namn. Detta är emellertid inte särskilt underligt då betydligt fler engelskspråkiga album blir översatta till andra språk än tvärtom. Följden blir att icke-engelskspråkiga serieskapare förblir okända. Ett exempel på detta är att den enda nordiska serieskapare som nämns i Sabin *Comics, comix and graphic novels* är svensken Max Andersson, som Sabin dock presenterar som ”the dane Max Andersson” (Sabin s. 226).

Bibliotekstjänst har i sin Lästips-serie givit ut en mager men dock broschyr betitlad *Lästips för vuxna* med 34 titlar listade av Kristiina Kolehmainen och Odd Ahlgren.

För den som är intresserad av att leta efter listor med serietips på Internet finns också en del sådana med biblioteksperspektiv att hämta, exempelvis en samling rekommenderade titlar japansk animé (tecknad film) och mangaserier.⁴

---

⁴ Adress finns i bilagan.

Pusselbitar till en kanon

Det blir snabbt tydligt att serievärlden, i synnerhet den svenska, är ganska liten. Några få namn återkommer hela tiden, i synnerhet då det handlar om bibliotek och serier. Kristiina Kolehmainen gör både Serietekets urval och tipsar om serier i Btj:s häfte om vuxenserier. Fredrik Strömberg har både skrivit *100 outhärliga serier*, skriver om serier i *Arbetet*, är redaktör för tidningen *Bild och Bubbla* och recenserar serier för Btj:s räkning.⁵ Kolehmainens, Strömbergs och några andra personers tycke, smak och seriekunskaper borde alltså spela stor roll för vad som hamnar på bibliotekens hyllor, och i förlängningen ingå i en process som tilldelar vissa verk större värde än andra.

Givetvis kan man se det som att det om femtio år inte har någon betydelse att ett visst seriealbum fanns på svenska bibliotek runt millennieskiftet. Kristiina Kolehmainen menar dessutom att det i urvalet av svenska serier inte alltid är möjligt att gå efter ett strikt kvalitetskriterium. Serieteket har ett ansvar att tillhandahålla det svenska material som ges ut, även om det inte alltid uppfyller Kolehmainens egna krav på en bra serie. Andra hänsynstaganden än kvalitet på urvalet, exempelvis önskemål från låntagare, lär förmodligen ha en viss betydelse också här och på andra bibliotek.

Trots allt menar jag att Serietekets, och i viss mån folkbibliotekens seriesortiment kan utgöra en representation av vad som ansågs kvalitativt och läsvärt vid tiden för inköpet. Komprimerade listor av den typ som nämnts ovan utgör också en del av pusslet man behöver lägga för att få fram en seriernas kanon.

En annan typ av bästa-listor förekom flitigt runt nyåret: sammanställningar av 1900-talets bästa serier fanns bland annat i *Comics Journals*, *Bild och Bubblas* och norska *Tegns* sista nummer för århundradet. För *Comics Journals* del är återigen den anglosaxiska dominansen tydlig, *Bild och Bubbla* sammanställer de sista 25 årens bästa svenska serier och endast *Tegn* försöker sig på en mer internationell sammanställning av världens 50 bästa serier. Dessa listor är också ett snabbt sätt att skaffa sig en uppfattning om vilka verk som bedömts vara värdefulla, nyskapande och stilbildande av personer inom serievärlden.

---

⁵ Andra namn som återkommer ofta i seriesammanhang och även finns med i denna uppsats är Horst Schröder och Sture Hegerfors.

Andra ledtrådar som kan klargöra bilden av vilka verk som värderats högst är serievärldens egna utmärkelser och priser. I Sverige finns bland annat Seriefrämjandets Urhunden och Serieakademins Adamsson-statyett (Larsson, s. 272). USA har givetvis ett stort antal priser och stipendier, och en kategori av det prestigefyllda Pulitzerpriset är också tillägnad serieskapande, skriver Darren Hicks i en artikel på The Comics Journals hemsida. (http://www.tcj.com/3_online/f_laurels.html)

Det litteraturstöd som av kulturrådet tilldelas något trettiotal serietitlar per år är också ett sätt att se vad som bedöms som kvalitativt i Sverige. Håkan Fredriksson påpekar i en artikel i *Bild och Bubbla* nr 4/99 att ur en liten krets av personer som skriver i tidningen, arbetar på serieförlag och serieaffärer, själva ritar serier och så vidare rekryteras också medlemmar till kulturrådets seriegrupp. Återigen kan det konstateras att den svenska serievärlden är liten. Några få personer med stora kunskaper och stort intresse för serier är verksamma som bibliotekarier, serieskapare, förläggare, recensenter och journalister, och tillsammans hjälps de åt att klassificera och värdera de serier som kommer ut på marknaden. Deras inköp, tilldelade stöd och priser samt recensioner och artiklar är betydelsefulla för skapandet och det kontinuerliga omskapandet av en kanon av högt värderade verk.

9. Biblioteken – förmedlare av en legitim kultur?

I de tidigare kapitlen har jag bland annat skildrat hur de tecknade serierna under hela nittonhundratalet varit ett lågstatusmedium, som först på senare år blivit föremål för mer seriös kritik och fått tillträde till biblioteken.

I sin uppsats *Biblioteken som förmedlare av legitim kultur* från 1996 hävdar Sara Lundström att bibliotekens urvalspolitik kan ses som ett uttryck för en vilja att styra låntagarna mot en viss sorts kultur och litteratur som anses mer högstående än vad dessa egentligen skulle vilja ta del av (Lundström 1996, s. 21). Lundström har tittat närmare på formuleringar i kultur- och biblioteksutredningar samt bibliotekshistoriska verk, och använder sig av Pierre Bourdieus teorier. Det är Bourdieu som myntat begreppet "legitim kultur". Med detta avses vad vi i Sverige kallar finkultur. Finkulturen eller den legitima kulturen är den som favoriseras av över- och medelklassen och finns på de stora kulturinstitutionerna (Lundström s. 3). En av dessa institutioner är biblioteken. Lundström refererar bland annat till en enkät som gjordes som en del av 1968 års kulturutredning (s. 29). Där framgår att

bibliotekarierna i sitt urval i hög grad förlitade sig på recensionerna i Btj:s sambindningskataloger, vilka föredrogs framför recensioner i tidningar och omdömen från experter inom olika omdömen. Btj:s recensenter i sin tur bestod under denna tid av 2/3 män, den övervägande delen av dem med akademisk examen. "Litteraturen bedömdes med andra ord av personer som väl skolats in i den legitima kulturens värderingar", är Lundströms slutsats (s. 29).

Hon hänvisar också till en annan undersökning från ett senare datum där det framgår att bibliotekarier hellre förlitar sig på Bibliotekstjänsts recensenter än erkända experter på en subkulturell genre som exempelvis deckare eller science fiction (s. 33). Visserligen är Lundströms källor inte helt färska, men det förefaller inte som om biblioteken ändrat sitt arbetssätt på något dramatiskt vis sedan dess.

Uppsatsförfattarna som undersökt folkbibliotekens urvalsarbete vad gäller tecknade serier visar alla i sina arbeten att bibliotekariernas främsta källa till information om serier är Btj:s kataloger (Markstedt s. 66). Å andra sidan arbetar ju den tidigare nämnde Fredrik Strömberg och ett antal andra mycket seriekunniga personer med att skriva recensioner för Bibliotekstjänst. Strömberg berättade också att det under våren skulle ordnas ett seminarium för alla som arbetade med att recensera serier för Btj, så att man kunde samordna sina urvalskriterier och öka kunskaperna hos de recensenter som inte är lika välorienterade i ämnet (e-post från Strömberg 1 mars 2000). "Experter" och Btj är alltså inte några helt skilda storheter längre.

Oberoende av hur duktiga recensenterna är krävs det ju också ett intresse hos bibliotekarierna att köpa in serier till sitt bestånd. Kanske kan man se det som att det många gånger svala intresset för detta beror på att serier ännu inte räknas till den "legitima kulturen" som bibliotekarierna anser vara av värde att försöka föra ut till låntagarna?

Bibliotekslagen från 1996 innehåller heller inga krav eller riktlinjer för vad som bör köpas in till biblioteken med hänseende till kvalitet. Bibliotekslagen nämner enbart vilka grupper i samhället biblioteken särskilt bör ha i åtanke vid sina inköp, exempelvis barn och invandrare.

Det för några år sedan genomförda GÖK-projektet, där några stadsbibliotek på försök köpte in mer populärlitteratur, gallrade "smala" verk och satsade på ökat låntagarinflytande möttes

dock av kritik på många håll, vilket Lundström avhandlar i sin uppsats (s. 41). Det var långt ifrån bara bibliotekarier som ansåg att biblioteken i GÖK-projektet svikit bibliotekens traditionella uppdrag att tillhandahålla ett kvalitetsutbud. Speciellt gallringen av klassiker ur biblioteksbeståndet väckte upprörda känslor. Man skulle kunna formulera det som så att det

finns en outtalad uppfattning om hur biblioteksbeståndet ska se ut som omfattas både av många bibliotekarier och andra med intressen inom kultursfären. Visst kan utbudet variera en aning mellan olika bibliotek, men i stort sett är de svenska bibliotekens bestånd homogent.

Vad ett bibliotek som enbart styrdes av låntagares önskemål skulle ha på sina hyllor är svårt att förutsäga. De lokala variationerna skulle förmodligen bli större, och en del bibliotek skulle hamna längre ifrån den legitima kulturens utbud än andra.

Då jag frågade Kristiina Kolehmainen hur låntagarinflytandet såg ut på Serieteket menade hon att det är försumbart. Man tar emot önskemål från besökarna, men ofta kan det gälla verk som redan finns i beståndet eller är beställda. Kolehmainen tycker att hon själv genom sitt arbete har en så pass bra överblick över vad som ges ut att få låntagare har bättre kunskaper. En del av besökarna har ett hängivet intresse för japanska mangaserier, och förmodligen skulle man kunna köpa in långt mer av dessa än man gör idag. Dock måste man försöka väga olika intressen mot varandra, och se vad som är rimligt att köpa in med de resurser som finns.

Som tidigare nämnts anser Kolehmainen att Serietekets samling ska representera den alternativa utgivningen inom serier. Så kallad mainstream köps in men inte i stora mängder. Är den ”alternativa” serieutgivningen ett annat namn för finkultur eller legitim kultur vad gäller serier? Svaret blir för min del både ”ja”, men också att det är något mer komplicerat än så. Seriemediet som helhet för trots sin hundraåriga tillvaro en ganska tillbakadragen tillvaro.

Sara Lundström diskuterar i sin uppsats Bourdieus fältbegrepp, och huruvida det är möjligt att se biblioteksvärlden som ett autonomt fält. Ett fält utmärks som tidigare nämnts enligt Bourdieu av relationer mellan grupper, individer och institutioner som kämpar om att uppnå eller försvara positioner inom ett visst område (Broady s. 2). För att få tillträde till det litterära fältet krävs att man tillägnat sig de kunskaper, det sätt att uttrycka sig och eventuellt den titel som skänker trovärdighet till den agerande.

Sara Lundström menar att biblioteksvärlden inte kan sägas utgöra något eget fält, utan snarare ett delfält till det större fält som utgörs av den offentliga kulturen (s. 5). Ett annat sätt att se det skulle enligt mig kunna vara att betrakta bibliotekens eventuella fält som ett delfält till det litterära, där ju biblioteken onekligen spelar en roll. Utmärkande för biblioteken är dock att dessa aldrig kommer att inneha någon tätposition på det litterära fältet. När biblioteken gör sina inköp har förlag, recensenter och försäljningssiffror redan avgivit någon sorts värdeomdöme som kommer att avspeglade sig i bibliotekens urval.

Det är förekomsten av ett litterärt fält och dess värderingssystem som gjort uppdelningen i hög- och lågstatuslitteratur möjlig. Med tanke på de tidigare refererade inläggen som menar

att det ännu inte existerar någon etablerad kritikerkår för serier kan man kanske inte heller tala om ett fungerande fält av individer och institutioner som skapar en accepterad norm för seriernas ”finkultur”. En tolkning av den nuvarande situationen är emellertid att se det som att sådant fält håller på att uppstå i och med uppkomsten av fler och fler officiella instanser där serier står i fokus för verksamheten. En del av dessa kommer jag att beskriva i följande kapitel.

10. Ett seriernas fält i vardande?

Museer och bibliotek

Med tanke på att de tecknade serierna under sjuttioalet och åttiotalet började säljas i egna specialaffärer och började avhandlas i sin egen fackpress ter det sig som en logisk utveckling att de under nittiotalet börjat ta steget till egna museer och bibliotek.

Den stora franska satsningen på Centre National de la Bande Dessinée et de l’Image, CNBDI, stod som tidigare nämnts klart 1990. 1993 öppnade det Kulörta Biblioteket i Köpenhamn, i anslutning till det stora huvudbibliotekets svarta byggnad, och 1996 följde Stockholm efter med sitt eget specialbibliotek för serier. Nu planeras också en storsatsning i England under arbetsnamnet The British Cartoon Centre (Olsson 1999). Det ska enligt planerna inrymma biograf, museum, restauranger, bibliotek och möjligheter till eget experimenterande för besökarna. Än så länge är inte det definitiva beslutet taget att sjösätta projektet men av planerna att döma kommer den brittiska satsningen att bli ännu mer ambitiös än CNBDI.

Som tidigare nämnts är det svårt att bestämma det exakta antalet seriemuseer och bibliotek som satsar på serier. CNBDI har på sin hemsida länkar till 13 andra seriemuseer eller liknande institutioner i Europa och USA (www.cnbd.fr.BD/liens_bd.htm). The Words & Pictures Museum i USA har länkar till 22 anglosaxiska forskningsbibliotek med stora seriesamlingar. (www.wordsandpictures.org/listings) Att få en sammanhängande bild av läget för seriemuseer och bibliotek via Internet är inte lätt, å andra sidan listar det tryckta referensverket *World guide to special libraries* från 1998 endast sex bibliotek i världen som speciellt ägnade serier (s. 241). Det verkar alltså som om Internet är en aktuellare och mer tillförlitlig källa till information på området. Även om jag inte kunnat finna några exakta siffror verkar det som att de flesta satsningar på specialbibliotek för serier, alternativt att

forskningsbibliotek som redan har stora seriesamlingar uppmärksammar dessa mera, ägt rum under nittiotalet.

Under kulturhuvudstadsåret i Stockholm 1998 satsade Kungliga Biblioteket stort på serier med hjälp av Kristiina Kolehmainen. Under samlingsnamnet "KB goes comics" visades tre utställningar, bland annat den nordiskcentrerade utställningen Cap au Nord, men också en utställning av unikt äldre svenskt material som länge legat undangömt bland KB:s samlingar.

Man anordnade också föreläsningar och seminarier med serier som tema (Kolehmainen 1998). Även om Norden inte är någon klassisk seriernas hemvist som Belgien-Frankrike så finns numera tillgång till ambitiösa seriesatsningar i samtliga nordiska huvudstäder.

Mässor och priser

Att serievärlden fått större resurser och ägnas mer intresse visar sig inte bara i antalet museer och bibliotek. Mässorna är en populär mötesplats för både kommersiella och konstnärliga intressen. Den första ägde rum 1965 i Italien, och sedan dess har antalet mässor ökat för varje år (Nilsson 1999, s.15). Även i fråga om mässor har det varit svårt att finna några exakta siffror, men antalet bör vara många gånger fler än antalet museer och bibliotek. Jag har mest intresserat mig för de svenska förhållandena, eftersom så många mässor äger rum bara i Europa. Man kan dock konstatera att mässan i Angoulême innehar en särställning.

Enligt en artikel av Peter Nilsson i *Bild och Bubbla* nr 3/99 ägde det första arrangemanget som kan kallas för en riktig svensk seriemässa rum 1985. Helsingborg var värd för denna första mässa, men sedan dess har Comics, som mässan kallats, blivit ett inslag i Bok-och Biblioteksmässan i Göteborg. Mässarangören Sture Hegerfors, som författat åtskilliga böcker om serier, menar i artikeln att det var en viktig statushöjare för serierna att ta steget in på bokmässan. I och med detta har man också en chans att nå bibliotekarierna, som enligt Hegerfors blivit mer och mer positivt inställda till serier allt sedan serierna blev en del av Göteborgsmässan (Nilsson 1999 s. 16f.).

Mellan 1991 och 1995 fanns även mässan Serie-Expo i Stockholm, som dock lades ner när arrangörerna inte orkade lägga ner mer tid på ett så stort projekt. Publikmässigt tror man att det fortfarande finns ett underlag för en Stockholmsmässa, även om första hälften av nittiotalet var mer av en "seriernas guldålder" (Nilsson s. 17).

I samband med seriemässorna brukar det nästan alltid delas ut priser, vilket i likhet med att bjuda in kända utländska serieskapare är ett sätt att få dra till sig besökare och få

uppmärksamhet i tidningar. Priser delas också ut av tidningar, förlag, seriesällskap och stiftelser. Som jag nämnt tidigare i uppsatsen finns ett särskilt Pulitzerpris särskilt tillägnat "editorial cartooning", vilket instiftades redan 1922 (Hicks). Förutom detta delas i USA en stor mängd olika priser samt en del stipendier ut, en del kan innebära ansevärda penningssummor för en serieskapare. I Europa är det återigen Angoulême som delar ut de tyngsta priserna. I Sverige delas bland annat statyetterna Urhunden och Adamsson ut. En förteckning över vilka serieutmärkelser som delas ut i Sverige samt de senaste årens vinnare finns i Nisse Larssons *Svenska serietecknare*.

Inträdeskrav på fältet

Att det utdelas priser till serieskapare, ordnas mässor samt de senaste årens skapande av seriebibliotek och museer menar jag kan ses som tecken på att ett seriernas fält håller på att uppstå. Ett av Bourdieus kriterier för vad som kännetecknar ett autonomt fält är att det ska finnas "egna inrättningar som hallstämplar verken och författarna", en funktion som ju fylls av både kritiker och prisutdelare (Broady s.19). Ett annat av Bourdieus krav är att fältet ska ha "sina egna slag av inträdeskrav, insatser i spelet, vinster". Inträdeskraven för att uppnå erkännande i serievärlden är givetvis olika. Då det gäller att bli en respekterad kritiker verkar det främst vara hårt arbete och stora kunskaper förvärvade under lång tid som betalar sig. Några formella krav existerar inte på samma sätt som kanske kan finnas för en litteraturkritiker. Då det gäller serieskaparen är givetvis det första hindret att passera att lyckas få sitt alster godkänt av nålsögat som förlaget utgör, vilket genast sällar bort de flesta. En annan väg att publicera sig har varit att lyckas få med enstaka strippar i svenska dags- eller serietidningar, något som inte heller är speciellt enkelt. Inte heller här finns egentligen några formella krav i form av utbildning, även om många serietecknare förmodligen har någon sorts konstnärlig utbildning bakom sig.

Numera har de svenska serieskaparna sin egen yrkesutbildning, i regi av Bollnäs folkhögskola. 1993 skapades en ettårig serietecknarutbildning i Hofors, och hösten 1999 var det dags för en 80-poängs kvalificerad yrkesutbildning, (KY), som också kommer att finnas i Hofors (www.xnat.se/bollnasfhs/serie/serietecknarskolan.htm). För att komma in på utbildningarna krävs arbetsprover i bland annat kroki, perspektivteckningar, tuschteckningar och olika typer av bildmanus. Redan här sker alltså en selektion av vilka som kan tänkas komma in på utbildningen.

För några år sedan diskuterades på svenska kultursidor omständigheten att många debuterande svenska författare numera har gått på någon av de många skrivartutbildningar som finns på folkhögskolor och annorstädes (Sjögren 1998). I och med detta bryts den illusion som många vill uppehålla om författaren som av gudomlig inspiration spontant skriver ner sin roman eller sina dikter. Det är få som ifrågasätter att konstnärer behöver lång utbildning och kvalificerade lärare, medan författare inte anses behöva detta. Oavsett vad man har för åsikt i frågan är skrivartutbildningarna förmodligen här för att stanna, och kanske kommer det att bli svårare och svårare att bli publicerad utan en dylik utbildning i botten. Så småningom detta kanske också kommer att gälla för serieskapare. Det är hur som helst en lång väg från att rita serier med kulspetspenna i ett kollegieblock till att skapa material som är publicerbart i albumform.

Vilka erkänner seriefältet?

Ett problem med att etablera ett ”seriernas fält” är givetvis att få det erkänt även av andra än dem som själva deltar i fältet. För att exemplifiera: vad ger ett seriealbum ett högre erkännande, en entusiastisk recension i en stor dagstidning som sällan uppmärksammar serier, eller en lika entusiastisk recension i en specialtidning för serier med aldrig så kvalificerade kritiker?

De krav som Bourdieu enligt Donald Broady ställer på ett autonomt fält verkar i första hand gälla uppfattningar och beteenden som omfattas av dem som befinner sig *inne i* fältet. Broady menar dock att det är ett tecken på svag autonomi för fältet om instanser utanför fältet kan ge ”konsekration” (status, erkännande) till vissa verk, liksom att ekonomisk framgång är ett större erkännande än det från kollegor och kritiker.

Erkännandet av seriernas status som egen konstart, ”den nionde konstarten”, är givetvis parallell med etablerandet av ett seriernas fält. Att det ännu är en bit kvar till detta faktum har jag funnit ett par intressanta exempel på.

1990 uppmärksammades seriealbumet *Maus* av den amerikanske serieskaparen Art Spiegelman på många håll. De två *Maus*-albumen är berättelsen om Spiegelmans fars upplevelser som polsk jude under andra världskriget och hur han genom tur och uppfinningsrikedom lyckades överleva flera år av arbets- och koncentrationsläger. Förutom att *Maus* är en välgjord serie är andra världskriget och förintelsen ”tung” och prestigefyllda ämnen som sällan skildrats i serieform. Spiegelman tilldelades samma år Pulitzerpriset för

Maus, dock inte i seriekategorin utan i kategorin Special Awards and Citations – Letters (Hicks). Är alltså ett ”litterärt” Pulitzerpris mer värt än det som är avsett för serieskapande?

Mitt andra exempel är mer aktuellt. Det berör två recensioner av den sedan snart två decennier verksamme serieskaparen Joakim Pirinens album *Den universella bristen på respekt* från början av året. Stefan Helgesson skriver i *Dagens Nyheter* den 14 januari 2000 att Pirinen får andra serieskapare att se ut som nybörjare. Pirinen själv benämns dock inte serieskapare utan uteslutande som ”konstnär”. ”Få konstnärliga verk går att skrattas åt och läsas om och tänkas över så många gånger”, skriver Helgesson.

Nina Lekanders recension i *Expressen* den 26 januari innehåller samma tendens. Pirinen kallas här för ”ett litterärt underskattat geni, verksamt främst i lågstatusgenrer”. Ordet ”konstnär” finns med också här. Det ter sig alltså som om aktörer och instanser som *inte* befinner sig inom seriefältet gärna tar till andra associationer än serievärlden när man vill hylla de högst meriterade serieskaparna som Spiegelman och Pirinen. Deras kritikerrosade verk har på något sätt höjt sig över ”serier” och blivit ”konstverk”.

Rörelser och motpoler inom fältet

Ett grundläggande förhållande som måste finnas inom ett kulturellt fält är motsatsen mellan å ena sidan ”etablissemanget” – museernas, galleriernas, bibliotekens och kritikernas erkända konst och avantgardekonsten, å andra sidan höga och låga ekonomiska vinster. En grafisk framställning av fältet på detta vis brukar vara kvadratisk (en enkel sådan skiss finns på sidan 15 i *Kulturens fält* av Broady). Att vara kritikerhyllad behöver inte alltid betyda att man uppnår ekonomisk framgång även om så kan vara fallet. I Bourdieus kvadrat finns extremfallen i de fyra hörnen medan de flesta agerande på fältet förmodligen finns någonstans däremellan. På ett svenskt ”seriefält” skulle den största motsättningen finnas mellan Disneykoncernens massproducerade jätteupplagor som inte direkt får någon uppmärksamhet av kritiker, och en svensk serieskapare som Gunnar Krantz, som kommer ut på ett litet förlag och uppskattas av en liten krets kritiker och läsare, och på sin höjd säljer några hundra exemplar av sina album.

En typisk rörelse inom fältet skisseras av Bourdieu i ”Produktionen av tro”. Den författare som vill uppnå en position inom det litterära fältet och börjar i avantgardepositionen, med få sålda exemplar och erkännande från ett fåtal kritiker ser sin framgång i ett längre tidsperspektiv (Bourdieu 1993 s. 234). Avantgardeförfattaren/konstnären

får ingen omedelbar framgång, men efter ett tjugotal år av långsamt avancemang och positiva omdömen från högt respekterade kritiker kan han/hon ha uppnått ”klassikerstatus”.

Bourdieu's exempel är Samuel Beckett, vars litterära bana kan sammanfattas på ett liknande sätt (s. 208ff).

Kan mitt svenska exempel Gunnar Krantz lyckas med en liknande karriär? Med tanke på framväxten av fler institutioner på seriernas område är det i alla fall inte omöjligt. Museer och bibliotek är kulturens minne, men också en symbolisk hemvist för den ”legitima kulturen” som kan betraktas som etablerad i betydelsen stagnerad och ointressant. I och med att serierna etablerar ett eget minne och ett eget ”etablissement” finns det också möjlighet att skapa en avantgardeposition som står i motsats till etablissementet. Rörelsen där avantgardet, den nyskapande konsten, allt eftersom vinner erkännande från den etablerade konstvärlden och så småningom inkorporeras i den kan ta sin början. Växelverkan inom fältet kan också betyda att äldre verk som tidigare betraktats som kommersiella eller på andra sätt ointressanta plockas fram ur glömskan och upplever en renässans.

Det är också möjligt att betrakta hela seriemediet som en avantgarderörelse inom det litterära fältet, ett medium som började sin vandring långt ner på värdeskalan i början av nittonhundratalet och nu börjar bli en del av den etablerade kulturen. Denna acceptans är dock inte enbart positiv, menar Horst Schröder i en intervju i *Arbetaren* nr 30/1997. ”Jag hoppas att serierna inte blir erkända som konstform. Om de hängs ut på gallerierna kommer de att dö av syrebrist”, säger Schröder. Om serierna blir allt för accepterade förlorar de sin udd som avantgardekonst, fortsätter han och hoppas att de kan få fortsätta existera där de hör hemma – i rännstenen (Bergsten).

11. Analys – skapandet av värde inom seriefältet och seriernas värde som konst

Det kan här vara på sin plats att summera några av de frågor som ställts i uppsatsen och försöka ge vissa svar – andra svar kan bara visa sig med tiden. De tre frågor jag ville besvara var :

Vilka källor kan man använda sig av för att skaffa sig kunskap om intressanta titlar i serieutgivningen?

Kan skapandet av ett seriebibliotek i Sverige ses som en statushöjning för seriemediet?

Kan man säga att ett "seriernas fält" håller på att uppstå?

Kapitel 6 presenterade olika sätt att skaffa sig aktuell information om vilka serier som ges ut i Europa och USA. Då det gäller att ta reda på vad som anses vara mest intressant av redan utgivna serier finns andra sammanställningar, både som böcker och i annan form, att tillgå.

Frågorna om en eventuell statushöjning för serierna och formandet av ett "seriernas fält" är lite mer komplicerad att besvara, men jag tycker mig se många tecken på att detta är på väg att ske. Listor över bra serier, prisutdelningar och recensioner av serier visar i sig på en statushöjning för seriemediet då enskilda verk undersöks och värderas på samma sätt som litteratur eller konst.

Serietekets ställning mitt i denna utveckling är intressant att studera utifrån flera aspekter. Dels kan de rent konkreta förändringarna som ägt rum under bibliotekets korta historia i sig tolkas i termer av statushöjning. De första åren fanns biblioteket på en ganska undanskymd gata på Söder, men hösten 1999 kunde man installera sig så centralt som bara är möjligt, i Kulturhuset vid Sergels torg. En del av Serietekets finansiering kom från början från arbetsförmedlingen i utbyte mot att arbetslösa ungdomar arbetade som assistenter. Nu finns i stället en bibliotekarie, en assistent och några timanställda, med andra ord en mer stabil sammansättning av personal.

Eftersom det svenska serievärlden består av så få personer och institutioner har Serieteket och Kristiina Kolehmainen en unik ställning. Hennes kunskaper efterfrågas och hon är verksam som kursledare, utställningsarrangör, medlem i prisutdelningsjurys och då det gäller att ge andra bibliotek tips på bra serier att köpa in. Serietekets sortiment visar bredden i den svenska och nordiska serieutgivningen och även ett urval av de mest läsvärda europeiska, amerikanska och japanska seriealbumen. På så sätt kan man se biblioteket som lite av en maktfaktor och en förebild för andra svenska bibliotek som inte har lika välutvecklade seriesamlingar men vill förbättra sitt utbud.

En utveckling mot större specialisering kan ses också hos serietecknarutbildningen i Hofors, som gått från en ettårig folkhögskolekurs till en tvåårig kvalificerad yrkesutbildning med höga krav på arbetsprover. Dock är ju utbildningens läge fortfarande i den geografiska periferin, med tanke på att de flesta förlag och arbetsuppdrag finns i Stockholm, liksom mer statustyngda konstutbildningar. Om ett antal år kanske det kommer att finnas möjlighet att utbilda sig till serietecknare i regi av någon av de mer kända konstskolorna, alternativt att utbildningen i Hofors skaffat sig gott rykte och drar till sig kända lärare både från Sverige och utomlands?

Serieteket är också intressant då det gäller frågan om vad som köps in – man vill undvika ”mainstream” och i stället representera den alternativa utgivningen inom serier. Hur stämmer detta ihop med den ovan presenterade teorin om biblioteken som representerande den ”legitima kulturen”, som vill styra låntagarna mot ett kulturutbud som dessa egentligen inte vill ha? Som kuriosas kan nämnas att jag faktiskt funnit ett exempel på en tidningsinsändare från en låntagare som blivit besviken över att Serieteket inte har något material av Disney till utlån (Collsiöö 1999). Varför finns ett seriebibliotek om inte för att låna ut dylika klassiker, frågar sig insändaren.

Om detta är vanligt förekommande på Serieteket vet jag inte. Man kan dock tänka sig att en låntagare som inte finner Disney på Serieteket blir mer förvånad än en låntagare som inte får tag i böcker av Jackie Collins på ett vanligt folkbibliotek. Polariseringen i hög och låg status, ”god” och ”dålig” smak bland tecknade serier på ett liknande sätt som inom litteraturen är inte etablerad på samma sätt för de flesta som står utanför seriefältet.

En annan fråga som kanske uppstått i samband med begrepp som kanonbildning, legitim kultur, hög och låg status, ”smal” och ”bred” litteratur är - finns det egentligen någon vinst med framväxten av en process för kritik och värdering runt serier på samma sätt som för andra konstformer? Med tanke på att Bourdieu och kritiker av den litterära kanon framhåller att konstnärligt värde är något som ständigt omskapas och att verk stiger och sjunker i värde, vad är poängen med att försöka bestämma vad som är bra och dåligt? Kanske är det bättre att inte bry sig om att ta del av recensioner och listor och i stället låta låntagarna bestämma vad som ska köpas in till ett bibliotek? För min egen del tycker jag inte det. Något av det viktigaste biblioteket kan erbjuda är bredd i utbudet, och med många olika möjligheter till information om och inköp av media ökar man möjligheten till detta. Biblioteksbesökaren ska ha möjlighet att hitta något som han/hon inte kände till och förhoppningsvis blir glatt överraskad av. Den som tror att serier bara består av Disney kanske kan få upp ögonen för att det finns intressanta serier från alla möjliga länder som behandlar de mest skiftande ämnen genom olika tekniker och berättarformer.

Det är nästan omöjligt att isolera sig från påverkan och ”tyckande” runt något man är intresserad av. Den som vill läsa serier och inte tar del av några kritikeromdömen kanske ändå kommer i kontakt med reklam från förlag, säljande omslag, tips från bekanta eller på något annat sätt får hjälp med att bilda sig en uppfattning. Enligt min mening kan en bra kritiker, intressant fackpress, kunniga bibliotekarier, utställningar och annat fungera som en sorts konsumentupplysning som kan hjälpa till att väcka intresse för något tidigare okänt. Hur skiljer man då det jag kallar konsumentupplysning från det som kan ses som ett potentiellt

förtryckande framhävande av ”legitim kultur”? Detta är inte särskilt lätt att svara på, men jag föreställer mig att man genom att åtminstone ställa sig själv den frågan har kommit en bit på väg. Det kan vara nyttigt att ibland fundera över vad som gör att man ibland så till synes självklart kan dela in kulturyttringar i bra och dåligt, konstnärligt och kommersiellt. Eller som så ofta varit fallet med barn och ungdomar, uppdelningen mellan vad de vill och vad de borde läsa. Seriemediet är ett bevis på hur attityden till en konststart kan ändras över tiden. Det vi förkastar idag kan möta ny uppskattning imorgon.

För att kunna ta bra beslut om vad som ska köpas in till ett biblioteks seriesamling krävs ett personligt intresse och förmodligen fler informationskällor än Bibliotekstjänsts recensioner. Numera finns emellertid goda möjligheter att skaffa sig information om intressanta seriealbum, även om dem som inte är alldeles nyutgivna.

12. Sammanfattning

Min ambition med denna uppsats har varit att, som titeln säger, undersöka hur det går till att skapa värde hos enskilda verk bland tecknade serier. Jag ville även skildra hur denna verksamhet är en del av processen som höjer statusen för seriemediet som helhet. Material har hämtats från många olika källor: böcker, tidningar, tidskrifter, websidor och intervjuer gjorda såväl på plats som per e-post.

De frågor jag utgick ifrån var: på vilka sätt kan man skaffa sig adekvat information om vilka serier som kan vara värda att köpa in till ett bibliotek med ambitiöst serieutbud? Kan man se det som att uppkomsten av ett specialbibliotek för serier i Sverige är ett bland flera tecken på att seriemediets status håller på att höjas? Samt slutligen – kan man tala om uppkomsten av ett ”seriernas fält” med utgångspunkt i Pierre Bourdieus teorier?

För att skaffa mig information om arbetet med serieurval har jag kontaktat bibliotekarien Kristiina Kolehmainen på Serieteket i Stockholm. Serieteket fungerar också som ett exempel och ett tecken i tiden på den utveckling jag tycker mig se för serierna – de håller på att få en mer etablerad status än tidigare, med sina egna bibliotek, museer, mässor och fackpress.

Kapitel 3–5 består av en kortfattad seriehistoria och en beskrivning av seriernas status under 1900-talet, en presentation av läget för tecknade serier på svenska bibliotek och slutligen några fakta runt special- och folkbiblioteket Serieteket som öppnades 1996 i Stockholm.

Kapitel 6 presenterar vilka olika källor Serietekets bibliotekarie använder sig av när hon bestämmer vilka serier som kan vara av intresse att köpa in till biblioteket.

I kapitel 7 diskuteras möjligheten av en existerande kanon inom serier, det vill säga en samling verk som kan anses ha central betydelse för mediet som helhet och betraktas som klassiker. Kan det rent av vara så att förekomsten av seriebibliotek och andra seriesamlingar gör en sådan samling centrala verk mer etablerad?

Kapitel 8 behandlar en annan aspekt av seriebibliotek och serier på biblioteken, nämligen Bourdieutermen ”legitim kultur” som syftar på att biblioteken kan representera en form av utbud som i sig är diskriminerande och konservativt mot vissa grupper i samhället eller vissa media. Serierna skulle kunna representera ett sådant förbisett medium i bibliotekens historia. Numera finns i stället en möjlighet att seriebibliotek/stora seriesamlingar i sig bildar en ny form av ”legitim kultur” för serier.

I kapitel 9 diskuteras möjligheten av ett ”seriernas fält”, och olika fenomen som skulle kunna vara ett tecken på detta presenteras.

En slutsats jag dragit under uppsatsarbetets gång är att de många olika källorna till information och värderingar runt tecknade serier – recensioner i fackpress, tidningar, i diskussionsgrupper, på webbsidor och i böcker i sig utgör ett tecken på att seriernas status höjts. Enskilda verk och serieskapare framhålls framför andra och når erkännande. Det är inte längre möjligt att dra alla serier över en kam och avfärda dem som ointressanta. Å andra sidan finns en tendens att kalla de riktigt kritikerhyllade serieskaparna för konstnärer eller författare. Än är det trots allt en bit kvar för serierna innan de är helt jämställda med andra konstformer.

13. Källor och litteratur

Otryckt material

Intervjuer

Intervju med Kristiina Kolehmainen på Serieteket, den 14.12.1999 inspelad på band. Nedskrivna version i uppsatsförfattarens ägo.

E-brev från Kristiina Kolehmainen 2000.03.22, 2000.04.12 med svar på kompletterande intervjufrågor. Utskrivna kopior i uppsatsförfattarens ägo.

E-brev från Fredrik Strömberg 2000.02.28, 2000.03.01 med svar på intervjufrågor. Utskrivna kopior i uppsatsförfattarens ägo.

Webbsidor

Samtliga webbsidor utskrivna 2000.05.04 och bevarade i uppsatsförfattarens ägo.

Centre National de la Bande Dessinée et de l'Image <http://www.cnbdi.fr>

Dean, Michael, "A Profound Prognostication on the Pathetic Future of Comics" artikel på *The Comics Journals* webbsida, http://www.tcj.com/3_online/e_dean_012600.html

Evans, Eric "Why not comics?" artikel på *The Comics Journals* webbsida, http://www.tcj.com/3_online/e_evans_111799.html

Hicks, Darren "Untangling the Laurels: Your Online Field-Guide to the Comic Industry's Major Awards", artikel på *The Comics Journals* webbsida, http://www.tcj.com/3_online/f_laurels.html

[Kukunor, serieaffär i Tammerfors http://www.kukunor.sci.fi](http://www.kukunor.sci.fi)

Lo, Ernest, "The literary canon. A teachers guide to the classics".

<http://educ.queensu.ca/~qbell/update/tint/postmodernism/canon1.html>

Serietecknarskolan i Hofors <http://www.xnat.se/bollnasfhs/serie/serietecknarskolan.htm>

[Staffars serier, serieaffär i Stockholm http://www.staffars.se](http://www.staffars.se)

[The words and pictures museum http:// www.wordsandpictures.org/listings](http://www.wordsandpictures.org/listings)

Tryckt material

- Bergsten, Jens, "Serierna hör hemma i rännstenen" *Arbetaren* nr 30/1997
- Bourdieu, Pierre, *Kultursociologiska texter*. I urval av Donald Broady och Mikael Palme. Stockholm 1993
- Collsiöö, Astrid, "Dagens tistel" insändare i *Expressen* 1999.03.15
- Eisner, Will *Comics & sequential art* Tamarac, Florida 1985
- Folkbiblioteksutredningen. *Folkbibliotek i tal och tankar. En faktarapport från folkbiblioteksutredningen*. Stockholm 1982
- Fredriksson, Håkan "Tjugofem av de bästa" *Bild och Bubbla* nr 4/1999
- Gradvall, Jan "Serietecknare blir professorer på DI. Love & Rockets skapare. Bröderna Hernandez är inbjudna för att leda filmprojekt" *Dagens Nyheter* 2000.05.03
- "Har tecknade serier någon framtid?" debatt i *Bild och Bubbla* 2/1995, s. 20 - 29.
- Helgesson, Stefan "Mogen konstnärs comeback. Pirinen får de flesta andra serieskapare att likna nybörjare" (recension) *Dagens Nyheter* 2000.01.14
- "KB goes comics. 3 x serier på Kungliga biblioteket 6 mars- 5 april 1998" Kolehmainen, Kristiina, red. [broschyr utgiven i samband med utställningen på KB] Stockholm 1998
- Kulturens fält*. En antologi redigerad av Donald Broady. Donald Broady (red) Göteborg 1998
- Landergren, Annika, *Seriealbum för vuxna. Utgivningen på ett förlag, Bibliotekstjänsts recensioner och bibliotekens inköp* Specialarbete, Högskolan i Borås, Institutionen Bibliotekshögskolan, 1990
- Larsson, Nisse, *Svenska serietecknare* Stockholm 1992
- Lekander, Nina, "Socker-Jocke" (recension) *Expressen* 2000.01.26
- Lundström, Sara, "'Till ett folks uppfostran.' Biblioteket som förmedlare av legitim kultur." Examensarbete vid institutionen för biblioteks-och informationsvetenskap, Umeå universitet 1996
- Markstedt, Daniel *Hci – bibliotekarierna och den nionde konstarten*. Magisteruppsats i biblioteks-och informationsvetenskap vid Institutionen för kultur-och biblioteksstudier, 1999:56 Uppsala 1999.
- McCloud, Scott, *Serier - den osynliga konsten*. Stockholm 1995(orig. utg 1993) [med en efterskrift av Horst Schröder]
- Nilsson, Peter "Massor av mässor – de svenska seriemässornas historia" *Bild och Bubbla* 3/1999, s.15–18.
- Olsson, Emma "Serier får ett eget tempel i London" *Dagens Nyheter* 2000.01.28
- Pullman, Philip "Words and pictures: an examination of comic-strip technique" i *Graphic account: the selection and promotion of graphic novels in libraries for young people*. Barker, Keith, (red) Newcastle-under-Lyme 1993, s.5-18.
- Ribe, Göran "Det går framåt för fransk seriemarknad" *Bild och Bubbla* nr 5-6 1996, s.2 –28.
- Sabin, Roger, *Comics, comix & graphic novels. A history of comic art*. London 1996

- Scott, Randall W., *Comics librarianship: a handbook*. London 1990
- Sjögren, Dan, "En pulveriserad författarmyt: Stewe Claeson och Litterär gestaltning vill ge en nyktrare bild av yrket" *Norrländska Socialdemokraten* 1998.08.18
- Strömberg, Fredrik, *100 outhärliga seriealbum. En presentation av de bästa seriealbumen på svenska*. Lund 1999.
- Söderberg, Johan, *Tecknade serier och bibliotek. En studie i hur tecknade serier behandlas på folkbibliotek med utgångspunkt i Göteborgs stadsbiblioteks seriesatsning*.
Magisteruppsats vid arbetsenheten för information och kultur/Biblioteks-och informationsvetenskap, Umeå universitet 1998
- Williams, Anna, *Stjärnor utan stjärnbilder: kvinnor och kanon i litteraturhistoriska översiktsverk under 1900-talet*. Stockholm 1997
- World Guide to Special Libraries* van der Meer, Wilhelmina och Opitz, Helmut (red)
München 1998

Bilaga

Detta är bara ett fåtal tips för den som är intresserad av att hitta bra seriealbum. Mycket mer material finns givetvis att hämta för den som vill söka på egen hand, men detta kan vara några utgångspunkter.

Böcker:

Barker, Keith, (red) *Graphic account: the selection and promotion of graphic novels in libraries for young people*. 1993

Sassisienie, Paul, *The comic book: The One Essential Guide for Comic Book Fans Everywhere*, Edison NJ 1994

Strömberg, Fredrik, *100 outhärliga seriealbum. En presentation av de bästa seriealbumen på svenska*. Lund 1999.

The Best Comics of the Decade: 1980 – 1990, vols 1 and 2. Selected by the editors of The Comics Journal.

Weiner, Steven *100 graphic novels for public libraries* Northampton 1996

Lästips: Serier för vuxna. Böcker i urval av Odd Ahlgren och Kristiina Kolehmainen. Bibliotekstjänst, Lund, nr 2/1998

Webbsidor

”Recommended anime and manga” - mangatips för bibliotek. På engelska.

www.sirius.com/cowpunk/~recommended.html

”Några bra länkar om tecknade serier” heter denna sida som är ett mycket bra ställe att börja söka information om serierelaterade ämnen. Här finns det mesta!

<http://hem.passagen.se/pasjogr/links.htm>

Torbjörns tegneserieguide - massor av länkar till specifika serier och relaterade ämnen

<http://www.stud.ntnu.no/~torbjose/tegnes.html>

Bästa-listor i tidningar

Bild och Bubbla nr 4/1999

"Tjugofem av de bästa – århundradets tjugofem bästa serier"

Strip! Nr 8/1999 "Århundradets bästa serier"

Tegn nr 44 1999 "Tidenes beste serier"

The Comics Journal nr 210: Top 100 Comics of the 20th Century - de hundra bästa serierna under 1900-talet

E-postlistor för serieintresserade

Seriefrämjandets e-postlista: ola.hammarlund@hotmail.com

Comixschl-list@socolow.com

Mswuff@juno.com

